

УДК 343.976

doi: <https://doi.org/10.33270/01201163.31>

**Малоголова О. О.** – кандидат юридичних наук, науковий співробітник наукової лабораторії з проблем психологічного забезпечення та психофізіологічних досліджень Національної академії внутрішніх справ, м. Київ  
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0899-4260>

## Досвід і сучасний стан протидії наркозлочинності в Україні

**Метою дослідження** є аналіз наявного досвіду та сучасного стану протидії наркозлочинності в Україні, дослідження етапів становлення, реформування, подальших напрямів удосконалення діяльності органів і підрозділів Національної поліції України в протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів. **Методологія.** Для вивчення проблем використано загальні та спеціально-правові методи: порівняльно-правовий, системно-структурний і системного аналізу, прийоми наукового пізнання, застосування яких обумовлене метою та завданнями дослідження. **Наукова новизна.** У статті проаналізовано історичні передумови становлення та сучасний стан розвитку підрозділів протидії наркозлочинності Національної поліції України. Обґрунтовано низку концептуальних питань, положень і висновків, які можуть бути корисні під час реформування фахових підрозділів Національної поліції України. Узагальнено нормативно-правову базу, що регламентує професійну діяльність працівників підрозділів протидії наркозлочинності Національної поліції України. Висвітлено проблемні аспекти запобігання та розслідування злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків, превенції наркоманії, розвитку месенджерів, що надали можливість шифрування даних їх користувачів і переходу в цифровий формат роздрібного продажу наркотиків. Кожне оновлення таких месенджерів ускладнює роботу правоохоронних органів через використання новітніх методів утаємничення інформації та підвищення рівня анонімності учасників спілкування. Виявлено недоліки чинного законодавства в протидії незаконному обігу наркотиків, зокрема акцентовано увагу на відсутності ефективного врегулювання на законодавчому рівні механізмів блокування чи обмеження доступу до інтернет-ресурсів, через які здійснюють незаконний обіг наркотиків чи де є заборонений контент. Крім цього, злочинці активно здійснюють розрахунки за незаконні операції з наркотиками, використовуючи нові способи контакту між продавцем і покупцем, наприклад, легалізують кошти, здобуті злочинним шляхом, через операції з криптовалютою, розміщуючи їх в офшорних компаніях. Доведено, що важливу роль у сфері протидії наркоманії та наркозлочинності відіграють правові заходи, які створюють організаційні підстави для вдосконалення діяльності фахових підрозділів Національної поліції України. **Висновки.** Оптимізація політики у сфері протидії наркозлочинності є одним з пріоритетних напрямів діяльності державної влади та правоохоронних органів України. Боротьба з наркозлочинністю – складний і багаторівневий процес, який потребує значних зусиль та рішучих дій. Нові способи незаконного збуту наркотиків і сучасні методи приховування фактів причетності до злочинної діяльності, які використовують правопорушники, позначаються на структурі й динаміці злочинності в Україні, що зумовлює потребу перегляду норм чинного законодавства та узгодження їх із сучасними вимогами. Підрозділи Національної поліції України вживають активних заходів щодо виявлення онлайн наркозбувачів, здійснюють моніторинг та аналіз їх меседжів, проводять оперативно-розшукові заходи, спрямовані на встановлення місця перебування осіб, причетних до незаконного розповсюдження наркотиків. Документування такої протиправної діяльності та притягнення до відповідальності винних ускладнює структура злочинних угруповань, яка здебільшого чисельна й розгалужена, а їх організатори переважно перебувають поза межами України. Під час реформування підрозділів протидії наркозлочинності Національної поліції України слід застосовувати системно-функціональний підхід, який дасть змогу оптимізувати їхні завдання, функції, структуру, матеріально-технічне, організаційно-правове та кадрове забезпечення.

**Ключові слова:** протидія; наркозлочинність; реформування; збут; наркотичні засоби; превенція наркоманії; поліція; професійна діяльність.

### Вступ

Проблема наркоманії постала ще з прадавніх часів і, на жаль, не втрачає своєї актуальності дотепер.

У зв'язку з глобалізацією та розвитком новітніх технологій світовий ринок наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів постійно і швидко змінюється. Значний вплив на розповсюдження наркотиків має глобальна мережа Інтернет, за допомогою якої їх не тільки збувають новими «безконтактними методами» через так звані «закладки», а й організовують

постачання. Злочинці задля втаємничення своєї протиправної діяльності за допомогою різних телекомунікаційних мереж і мобільних додатків використовують сучасні тіньові інтернет-ресурси, псевдоніми, кодові слова, координують свої дії, здійснюють обмін інформацією тощо. Унаслідок цього збут наркотиків відбувається значно швидше, ніж розробляють ефективні механізми збору доказів і здійснюють документування такої протиправної діяльності. Основним споживачем цієї «продукції» є наркозалежні особи та молодь, які ставляться до свого здоров'я легковажно і в

пошуках нових відчуттів готові до експериментів з власним організмом.

З огляду на це, одним з пріоритетних напрямів діяльності державної влади, зокрема правоохоронних органів України, є вдосконалення політики у сфері протидії наркозлочинності.

Вагомий внесок у дослідженні проблеми протидії наркоманії та злочинам, пов'язаним з незаконним обігом наркотиків, здійснили відомі науковці та практики: Ю. Аргунова, Ю. Гнусов, С. Дідковський, О. Джука, А. Закалюк, А. Лисенко, Д. Никифорчук, В. Панок, М. Сергатиї, І. Смирнова, О. Стрільців, М. Хруппа, В. Чернишов, В. Шепітько та ін. (Zavydniak, 2019; Striltsiv, 2019; Ihnatov, 2009; Dzhuzha, 2019).

Правові аспекти проблеми профілактики наркоманії висвітлено у наукових працях І. Вартилицької, Ю. Вієвського, А. Волощука, А. Грішка, Л. Дорош, В. Кудрявцева, Г. Мінковського, А. Музики, В. Некрасова, В. Ревіна, В. Ремського, А. Савченка, А. Сергєєва, Р. Тарасенко, В. Юсупова, В. Юхна та ін.

Нові способи незаконного збуту наркотиків і сучасні методи приховування фактів причетності до злочинної діяльності, які використовують правопорушники, а також зміни в організаційно-штатній структурі підрозділів Національної поліції України зумовили потребу вдосконалення механізму протидії наркозлочинності в нашій державі й окреслили сферу дослідження, часткові результати якого представлені в цій статті.

### **Мета і завдання дослідження**

Метою є аналіз наявного досвіду та сучасного стану протидії наркозлочинності в Україні, дослідження етапів становлення та реформування підрозділів протидії наркозлочинності Національної поліції України, визначення подальших напрямів удосконалення діяльності органів і підрозділів Національної поліції України в протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів.

### **Виклад основного матеріалу**

Слід констатувати, що з кінця 70-х років минулого століття в СРСР гостро постала проблема поширення наркоманії та збільшення кількості злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків. Зріс попит на канабіс, опійні наркотичні засоби й наркотичні лікарські препарати. Так, 1985 року на обліках МВС України вже перебувало 18 427 осіб, які здійснювали невідкладне вживання наркотичних засобів, причому переважав попит на канабіс й опійні наркотичні засоби ("Spravka ob osnovnikh pokazatelakh", 1994). Поширеним було вживання наркотичних засобів серед осіб «злочинського

світу» (домушники, кишенькові злодії, карткові гравці та ін.).

Протидію незаконному обігу наркотиків у системі МВС СРСР забезпечували дільничні інспектори міліції, проте основний тягар у частині викриття осіб, які займалися розповсюдженням наркотичних засобів, було покладено на підрозділи карного розшуку. Саме тому в його структурі почали вводити спочатку окремі посади, а потім створювати групи по лінії боротьби з незаконним виготовленням і збутом наркотичних засобів. Так, у березні 1986 року в структурі Управління карного розшуку МВС УРСР вперше було створено відділ боротьби з незаконним обігом наркотиків, а на місцях у підрозділах карного розшуку – виокремлено працівників, які спеціалізувалися на викритті незаконного обігу наркотиків. Одночасно було створено з підпорядкуванням МВС СРСР чотири міжрегіональні групи боротьби з незаконним обігом наркотиків, діяльність яких охоплювала територію УРСР.

На початку 90-х років минулого століття незаконний обіг наркотиків в СРСР набуває дедалі ширших масштабів, стає серйозним соціальним чинником, який негативно позначався на стані здоров'я та добробуту людей, розвитку суспільства загалом. Стрімко збільшується кількість осіб, які допускають немедичне вживання наркотиків. Виразніше виявляється прагнення наркоділків до «відмивання» наркокоштів у різних комерційних структурах, корумпування представників органів влади й управління. Кількість злочинів, які були вчинені наркозалежними особами за окреслений вище період збільшилася в чотири рази (з 1,7 тис. до 6,7 тис.) ("Dovidka shchodo osnovnykh pokaznykiv", 2005).

Нечисельність працівників карного розшуку, які відповідали за лінію боротьби з незаконним обігом наркотиків, не давала можливості ефективно протидіяти наркозлочинності. Саме тому на виконання Національної програми протидії зловживанню наркотичними засобами та їх незаконному обігу на 1994–1997 роки наказом МВС України від 30 жовтня 1993 року № 682 «Про організаційно-штатні питання» у складі апарату МВС України було створено Управління по боротьбі з незаконним обігом наркотиків (далі – УБНОН) як самостійний підрозділ. Наказом МВС України від 22 квітня 1994 року № 209 було затверджено Положення про Управління боротьби з незаконним обігом наркотиків МВС України. Наказом МВС України від 2 лютого 1994 року № 51 такі підрозділи було створено в системі ГУМВС-УМВС Автономної Республіки Крим, областях, містах Києві та Севастополі й на транспорті. Основним завданням новостворених підрозділів боротьби з незаконним обігом

наркотиків стали протидія розповсюдженню наркотичних засобів, викриття злочинних груп наркоділків з міжрегіональними й міждержавними зв'язками, здійснення оперативно-розшукових заходів щодо документування осіб, які займаються наркобізнесом. У липні 2002 року на базі Управління боротьби з незаконним обігом наркотиків було утворено Департамент боротьби з незаконним обігом наркотиків (далі – ДБНОН МВС України). Штатна чисельність служби зросла з 1533 осіб 1999 року до 2772 осіб на кінець 2010 року.

У квітні 2011 року керівництво МВС України клопотало щодо реформування та оптимізації підрозділів БНОН й об'єднання їх з підрозділами карного розшуку (далі – КР). Нова штатна структура Департаменту карного розшуку МВС України передбачала два управління: Управління розшукової роботи та Управління боротьби з незаконним обігом наркотиків. Начальник УБНОН ДКР МВС України одночасно пропонувався першим заступником начальника цього Департаменту.

Об'єднання ДБНОН та ДКР МВС України не відбулося, адже керівництво МВС України доводило необхідність існування окремої служби боротьби з незаконним обігом наркотиків у складі МВС України на правах управління. Зазначене пов'язано з тим, що основним завданням підрозділів БНОН були притягнення до кримінальної відповідальності розповсюджувачів наркотиків, протидія груповій наркозлочинності, викриття кваліфікованих наркозлочинів, перекриття каналів надходження в країну наркотичних засобів, а основним критерієм оцінки діяльності таких підрозділів – викриття тяжких й особливо тяжких наркозлочинів. Натомість для підрозділів карного розшуку характерним було розкриття загально-кримінальних видів злочинів, а одними з основних показників такої діяльності є кількість розкритих злочинів, що вчиняють на певній території. За умови підпорядкування підрозділів БНОН кримінальному розшуку, основним їх завданням було б розкриття якомога більшої кількості злочинів. І, відповідно, з метою покращення показників кількості розкритих злочинів основну частину порушених кримінальних справ кваліфікували б за ст. 309 КК України. Оскільки в жовтні 2010 року було криміналізовано обсяг злочинів з наркотичними засобами опійної групи (Striltsiv, 2011), жертвами кримінального переслідування ставали не наркобізнесмени, а хворі наркоспоживачі (оскільки викрити наркозалежну особу значно легше, ніж розкрити добре організовану й законспіровану мережу наркоділків). Ініціатори та прихильники об'єднання підрозділів БНОН та КР, запропонувавши повернутися до об'єднання

20-річної давнини, зовсім не враховували наркоситуацію, що існувала на той час у державі, й нових можливостей представників наркобізнесу.

Згодом, 2015 року, відбулося реформування всієї системи правоохоронних органів України, унаслідок чого створено Національну поліцію України як центральний орган виконавчої влади, діяльність якої спрямована на підвищення прозорості й ефективності роботи. Основними завданнями Національної поліції України стало: забезпечення публічної безпеки й порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства та держави; протидія злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги ("Postanova Kabinetu Ministriv, 2015; "Zakon Ukrainy", 2015).

У процесі реформи 2015 року Управління по боротьбі з незаконним обігом наркотиків було реорганізовано, співробітників якого вивели поза штат для повної переатестації та перевірки із застосуванням детектора брехні.

З метою підвищення ефективності діяльності МВС України у сфері протидії наркозлочинності в регіонах створили Управління протидії наркозлочинності. Наказом МВС України від 25 червня 2015 року № 764 було затверджено Положення про Управління протидії незаконному обігу наркотиків МВС України. Працівників на службу до цих відомств було призначено на підставі вже традиційних для нової поліції конкурсних процедур.

Ще одним із кроків у реформуванні роботи Національної поліції України, зокрема у сфері боротьби з наркозлочинами, стали відбір і призначення патрульних поліцейських на посади працівників підрозділів протидії наркозлочинності. Територіальні підрозділи протидії наркозлочинності посилили працівниками, переведеними з підрозділів внутрішньої безпеки.

У жовтні 2015 року згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 року № 886 замість Управління боротьби з незаконним обігом наркотиків у структурі Національної поліції було створено Департамент протидії наркозлочинності як міжрегіональний територіальний орган Національної поліції України. На думку Міністра внутрішніх справ України, функціонування такого Департаменту допомогло б у подоланні корупції серед правоохоронців, відповідальних за боротьбу з наркотиками. Проте невдовзі постановою Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2016 року № 981 «Про ліквідацію територіального органу Національної поліції» Департамент протидії наркозлочинності було ліквідовано як юридичну особу публічного права. Цим

нормативним актом припинено його функціонування як міжрегіонального територіального органу Національної поліції. Забезпеченням виконання функцій і повноважень Департаменту протидії наркозлочинності було покладено на структурні підрозділи, утворені в апараті центрального органу управління Національної поліції та її територіальних органах.

Оцінюючи роботу підрозділів протидії наркозлочинності Національної поліції України, слід зазначити, що 2017 року було виявлено понад 28 000 фактів незаконного обігу наркотиків, задокументовано на 25 % більше фактів незаконного обігу наркотиків, а також у 2,3 рази більше фактів збуту наркотичних засобів, ніж 2016 року. Крім того, у 1,5 раза збільшилася кількість злочинів, за якими особам повідомлено про підозру.

Аналогічні позитивні тенденції спостерігалися за всіма важливими напрямками протидії наркозлочинності 2018 року. Зокрема, підрозділи Національної поліції у сфері протидії наркозлочинності за 12 місяців 2018 року задокументували 26 тис. кримінальних правопорушень у сфері незаконного обігу наркотиків, припинили діяльність 196 угруповань інтернет-наркозбувачів; до суду з обвинувальним актом направлено матеріали щодо 45 організованих наркогруп, які причетні до вчинення понад 700 кримінальних правопорушень, що вдвічі більше, ніж 2017 року; накладено арешт на майно наркоправопорушників на суму близько 72 млн грн; припинено функціонування 118 підпільних нарколабораторій та 511 наркопритонів; перекрито 35 міжнародних каналів нелегального постачання наркозасобів; з незаконного обігу вилучено понад 4 т наркотичних засобів і психотропних речовин, зокрема – понад 8 кг кокаїну та героїну, понад 40 кг стимуляторів амфетамінового ряду та 4 кг нових психоактивних речовин ("Zvit Departamentu", 2018).

Також важливим аспектом у боротьбі з наркозлочинністю стало функціонування в структурі МВС України нового підрозділу – Управління забезпечення формування державної політики у сфері протидії наркозлочинності, діяльність якого ґрунтується на відкритості, прозорості, участі в різноманітних спільних проектах, взаємодії з відомствами, міжнародними партнерами й суспільством у сфері протидії наркозлочинності, проведенні заходів щодо розв'язання проблеми наркоманії на державному рівні.

Відповідно до Положення про Управління забезпечення формування державної політики у сфері протидії наркозлочинності МВС України, затвердженого наказом МВС України від 12 грудня 2019 року № 1038, було визначено такі завдання: 1) участь у забезпеченні формування державної політики у сфері протидії

наркозлочинності й здійснення за дорученням керівництва МВС координації діяльності у цій сфері; 2) вивчення та впровадження позитивного міжнародного й вітчизняного досвіду щодо способів і методів виявлення, документування та припинення фактів незаконного обігу наркотичних речовин; 3) забезпечення участі в здійсненні міжнародного співробітництва у сфері протидії транснаціональній та організованій наркозлочинності, налагодження дієвої взаємодії за цим напрямом.

Нині Управління забезпечення формування державної політики у сфері протидії наркозлочинності здійснює такі функції:

- бере участь у розробленні та внесенні пропозицій щодо забезпечення реалізації державної політики у сфері протидії наркозлочинності, політичних і стратегічних завдань, принципів і напрямів її розвитку.

- вносить пропозиції з удосконалення законодавства у сфері протидії наркозлочинності;

- здійснює аналіз галузевих проблем щодо формування та реалізації державної політики у сфері протидії наркозлочинності, за його результатами розробляє пропозиції стосовно спрямування та координації діяльності Національної поліції України в цій сфері;

- бере участь у проведенні наукових, аналітичних, кримінологічних, соціологічних досліджень стану протидії наркозлочинності;

- здійснює систематичний аналіз діяльності Національної поліції України у сфері протидії наркозлочинності;

- ініціює проведення структурними підрозділами апарату МВС, закладами вищої освіти зі специфічними умовами навчання та науково-дослідними установами, що належать до сфери управління МВС, аналітичних і наукових досліджень з актуальних проблем протидії наркозлочинності;

- здійснює комплексний аналіз тенденцій та динаміки у сфері протидії наркозлочинності, учинення суспільно-політичних, соціально-економічних, демографічних та інших факторів, що мають на неї суттєвий вплив, а також причин та умов їх виникнення ("Zvit Departamentu", 2018).

Отже, 2019 року за участю Управління забезпечення формування державної політики у сфері протидії наркозлочинності в регіонах України розпочато впровадження пілотного проекту «Місто проти наркотиків», який має на меті залучити громадян різного віку, а передусім молодь – школярів і студентів, представників адміністрацій освітніх закладів, правоохоронних органів, громадськості до спільних дій у боротьбі з наркоманією та наркозлочинністю (Turubaga, 2020) тощо.

Тому вважаємо, що для покращення ситуації в подоланні наркозлочинності й наркоманії в

нашій країні слід вдаватися не лише до зміни структури підрозділів Національної поліції України та відповідних відомств, а й постійно здійснювати моніторинг, удосконалення чинного законодавства відповідно до сучасних потреб і викликів. З огляду на зміни у способах розповсюдження наркотиків, психотропних речовин, прекурсорів, постала нагальна потреба введення додаткових заходів і санкцій з боку держави за поширення інформації про наркотики або джерела їх придбання будь-яким способом (зокрема із втягуванням неповнолітніх). Необхідно також посилити покарання за незаконне розповсюдження наркотиків, оскільки протягом останніх декількох років популярним явищем стало розміщення на різних об'єктах міської інфраструктури кустарних чи трафаретних надписів із пропозиціями продажу наркотиків. До них належать різноманітні написи рекламних каналів (так звані графіті), адреси інтернет-сайтів, номери популярних месенджерів (Viber, WhatsApp, Telegram, Skype) тощо. Здебільшого їх розміщують на стінах будинків, під'їздах, гаражах, парканах, зупинках громадського транспорту, асфальтовому покритті в людних місцях, транспортних естакадах, підземних переходах тощо. Найчастіше трапляються написи «мет», «фен», «амф», «спайси», «бошки», «солі», «спіди», «скорость», «закладки», «клад», «JWH», «МДМА». Для нанесення написів найчастіше залучають неповнолітніх осіб, які отримують за таку роботу грошову винагороду, а також наркозалежних осіб, з якими розраховуються дозою наркотичного засобу. Значно рідше цим займаються безпосередньо збувачі наркопродукції.

Розвиток месенджерів з можливістю шифрування даних користувачів призвів до того, що протягом останніх декількох років роздрібний продаж наркотиків майже цілком перейшов у цифровий формат. Кожне оновлення таких месенджерів ускладнює роботу правоохоронних органів у зв'язку з використанням новітніх методів шифрування інформації та зростання рівня анонімності учасників чатів. Найпопулярнішими месенджерами серед роздрібних наркоторговців є Telegram, WhatsApp.

Аналіз фактів затримання осіб, які займаються збутом наркотиків через мережу Інтернет, засвідчує, що навіть на вершині ієрархії таких угруповань здебільшого перебувають молоді особи, які вміло користуються сучасними електронними девайсами, месенджерами, різними додатками й іншими видами інформаційно-комунікаційних технологій (Yukhno et al., 2019). Наприклад, деякі мобільні додатки мають властивості технології наскрізного шифрування, що дозволяє читати повідомлення лише учасникам листування (наприклад,

WhatsApp) або мають функцію «секретний чат», повідомлення в якому видаляються автоматично, залежно від часу, встановленого користувачем, і на серверах листування теж не зберігаються (наприклад, Telegram), що своєю чергою сприяє прихованню протиправної діяльності. Саме тому підрозділи Національної поліції України вживають активних заходів щодо виявлення онлайн збувачів, здійснюють моніторинг й аналіз таких написів, проводять оперативно-розшукові заходи, спрямовані на встановлення місця перебування осіб, причетних до незаконного розповсюдження наркотиків. Водночас ускладнює документування та притягнення до відповідальності винних осіб структура таких злочинних угруповань, які мають переважно високий рівень організованості, розгалуженість, до їхнього складу входять як громадяни України, так й іноземці (Haliuk, 2019; Nikolaienko, & Shataliuk, 2019).

Крім того, в Україні законодавчо не врегульовано механізм блокування чи обмеження доступу до інтернет-ресурсів, через які вчиняють кримінальні правопорушення чи де є заборонений контент. На практиці блокування таких ресурсів, що знаходяться у вітчизняному домені, можливо здійснювати лише на підставі рішення суду. Однак такий алгоритм дій не є ефективним, оскільки немає єдиного органу, наділеного повноваженнями щодо виконання судових рішень з блокування чи обмеження доступу до протиправних сайтів. Згідно з даними реєстру Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, на території України працює понад 5 тис. інтернет-провайдерів, а за неофіційними даними ця цифра становить понад 8 тисяч. Якщо інтернет-ресурс, з якого здійснювали реалізацію наркозасобів, знаходиться за межами держави, до компетентних правоохоронних органів іноземних держав, крім ухвали суду, також направляють запит про надання міжнародно-правової допомоги. Ця процедура не має чіткого механізму й потребує тривалого проміжку часу. Отже, після отримання прийнятих судових рішень інтернет-провайдери повідомляють про відсутність у них технічної можливості з блокування чи обмеження доступу до інтернет-ресурсів. Законодавство не встановлює вимог обов'язкової наявності такого обладнання в провайдерів. Також немає механізму притягнення до відповідальності провайдерів за невиконання рішень суду щодо блокування інтернет-сайтів чи обмеження доступу до забороненого контенту ("Natsionalnyi zvit", 2017).

Крім цього, злочинці активно здійснюють розрахунки за незаконні операції з наркотиками, використовуючи нові способи контакту між продавцем і покупцем, наприклад, легалізують

кошти, здобуті злочинним шляхом, через операції з криптовалютою та подальше їх розміщення в офшорних компаніях.

Відповідно до Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2013 року № 735-р, одним із основних напрямів діяльності правоохоронних органів є впровадження нових технологій отримання інформації про факти незаконного обігу наркотиків, зокрема їх продаж через Інтернет, способи контрабандного перевезення, маскуванню, виробництво і створення нових видів психоактивних речовин та їх комбінацій ("Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv", 2013).

Чи не єдиним дієвим інструментом впливу на припинення розповсюдження наркотиків і психоактивних речовин через мережу Інтернет є чат-бот «СтопНаркотик» (@stopdrugsbot) у межах проекту MRIYA, призначений блокувати інтернет-ресурси з продажу наркотичних засобів з використанням месенджера Telegram. За його допомогою всі користувачі месенджера можуть блокувати інтернет-магазини, які продають наркотичні засоби, шляхом надсилання звернення-скарги до адміністрації Telegram з відомостями про акаунт, з якого здійснюють наркоспам. Тобто його суть полягає в тому, що користувачам щодня надходять адреси телеграм-каналів, на які треба поскаржитися. Коли адміністрації Telegram надійде певна кількість таких скарг, канал заблокують.

Користувачами чат-боту «СтопНаркотик» можуть стати всі охочі, хто може витратити кілька хвилин і допомогти заблокувати інтернет-крамниці з продажу заборонених речовин.

Цей чат-бот презентували 19 вересня 2019 року, і вже за півроку його функціонування було заблоковано понад 1000 наркокрамниць, а користувачів, які брали участь у блокуванні адрес, налічувалося близько 15 тисяч.

Функціональні можливості програми чат-боту «СтопНаркотик» дозволяють:

- підписатися на сповіщення, які надходять щодня, щоб допомогти блокувати канали, надсилаючи скарги на них; якщо ви помітили адресу каналу або чату з продажу наркотиків (наприклад, напис на вулиці), її можна надіслати до чат-боту, і тоді користувачі «СтопНаркотик MRIYA» отримають розсилку та зможуть поскаржитися на нього;

- можна повідомити про телеграм-канал, вебсайт або навіть точку продажу в населеному пункті;

- якщо виникнуть складнощі з користуванням цим ботом, у ньому можна знайти детальну інструкцію;

- чат-бот надає можливість збирати, систематизувати й архівувати інформацію, що надзвичайно важливо для правоохоронних органів;

- у «СтопНаркотик MRIYA» працює онлайн мапа, куди користувачі можуть завантажувати фотографії з геомітками, які ілюструють написи з рекламою наркотиків на вулицях, і ці дані буде нанесено на онлайн мапу.

Результативність й ефективність забезпечення безпеки громадян, зокрема боротьби з наркозлочинністю, шляхом реалізації проекту «MRIYA» і створеного в його межах чат-боту «СтопНаркотик» безпосередньо залежить від активної громадянської позиції користувачів мережі Інтернет та месенджера Telegram (Serdiuk, Bazyma, & Shcherbakova, 2019).

### Наукова новизна

У статті проаналізовано історичні передумови становлення та сучасний стан розвитку підрозділів протидії наркозлочинності Національної поліції України. Обґрунтовано низку концептуальних питань, положень і висновків, які можуть бути корисні під час реформування фахових підрозділів Національної поліції України. Узагальнено нормативно-правову базу, що регламентує професійну діяльність працівників підрозділів протидії наркозлочинності Національної поліції України. Висвітлено проблемні аспекти запобігання та розслідування злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків, превенції наркоманії, розвитку месенджерів, що надали можливість шифрувати дані їх користувачів і переходити в цифровий формат роздрібного продажу наркотиків. Кожне оновлення таких месенджерів ускладнює роботу правоохоронних органів через використання новітніх методів шифрування інформації та підвищення рівня анонімності учасників спілкування. Розглянуто недоліки чинного законодавства в протидії незаконному обігу наркотиків, зокрема акцентовано увагу на відсутності ефективного врегулювання на законодавчому рівні механізмів блокування чи обмеження доступу до інтернет-ресурсів, через які поширюється незаконний обіг наркотиків чи де є заборонений контент. Крім цього, злочинці активно здійснюють розрахунки за незаконні операції з наркотиками, використовуючи нові способи контакту між продавцем і покупцем, наприклад, легалізують кошти, здобуті злочинним шляхом, через операції з криптовалютою та подальше їх розміщення в офшорних компаніях. Визначено, що важливе місце у сфері протидії наркоманії та наркозлочинності посідають правові заходи, які створюють організаційні підстави для вдосконалення діяльності фахових підрозділів Національної поліції України.

## Висновки

Оптимізація політики у сфері протидії наркозлочинності є одним з пріоритетних напрямів діяльності державної влади та правоохоронних органів України. Боротьба з наркозлочинністю – складний і багаторівневий процес, який потребує значних зусиль та рішучих дій. Нові способи незаконного збуту наркотиків і сучасні методи приховування фактів причетності до злочинної діяльності, які використовують правопорушники, позначаються на структурі й динаміці злочинності в Україні, що зумовлює потребу перегляду норм чинного законодавства та узгодження їх із сучасними вимогами. Підрозділи Національної поліції України вживають активних заходів щодо виявлення

онлайн наркозбувачів, здійснюють моніторинг та аналіз їх меседжів, проводять оперативно-розшукові заходи, спрямовані на встановлення місця перебування осіб, причетних до незаконного розповсюдження наркотиків. Документування такої протиправної діяльності та притягнення до відповідальності винних ускладнює структура злочинних угруповань, яка здебільшого чисельна й розгалужена, а їх організатори переважно перебувають поза межами України. Під час реформування підрозділів протидії наркозлочинності Національної поліції України слід застосовувати системно-функціональний підхід, який дасть змогу оптимізувати їхні завдання, функції, структуру, матеріально-технічне, організаційно-правове та кадрове забезпечення.

## REFERENCES

- Dovidka shchodo osnovnykh pokaznykiv borotby z narkobiznesom za 1991-2004 rr. [Information on the main indicators of the fight against drug trafficking for 1991-2004]. (2005). Kyiv: DBNON MVS Ukrainy [in Ukrainian].
- Dzhuzha, O.M. (2019). Svitovi kryminolohichni systemy zapobihannia zlochynam [World criminological crime prevention systems]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav, Scientific Bulletin of the National Academy of Internal Affairs*, 1(110), 7-12. doi: <https://doi.org/10.33270/01191101.7> [in Ukrainian].
- Haliuk, A.V. (2019). Zahalna kharakterystyka diialnosti shchodo zapobihannia ta protydii narkomanii na rehionalnomu rivni [General characteristics of activities to prevent and combat drug addiction at the regional level]. *Naukovyi visnyk publichnogo ta pryvatnoho prava, Scientific Bulletin of Public and Private Law*, 3(2), 113-119. doi: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.3-2.18> [in Ukrainian].
- Ihnatov, O.M. (2009). Nedoliky kadrovoho vidboru yak faktor determinatsii zlochyniv, shcho vchyniautsia pratsivnykamy OVS ta shliakhy protydii [Disadvantages of personnel selection as a factor in determining crimes committed by police officers and ways to counter]. *Krymskyi yurydychnyi instytut Odeskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav, Crimean Law Institute of Odessa State University of Internal Affairs*, 1, 215-221. doi: <https://doi.org/10.18411/b-2016-026> [in Ukrainian].
- Natsionalnyi zvit za 2017 rik shchodo narkotychnoi sytuatsii v Ukraini (za danymy 2016 roku) [National report for 2017 on the drug situation in Ukraine (according to 2016)]. *Pohlyblenyi ohliad narkosytuatsii v Ukraini dlia Yevropeiskoho monitorynhovoho tsentru z narkotyktiv ta narkotychnoi zalezhnosti, In-depth review of the drug situation in Ukraine for the European Monitoring Center for Drugs and Drug Addiction*. Retrieved from <http://www.ummcd.org.ua> [in Ukrainian].
- Nikolaenko, T., & Shataliuk, B. (2019). Kontrabanda narkotychnykh zasobiv yak hlobalna mizhnarodna zahroza [Drug smuggling as a global international threat]. *Visnyk Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy, Bulletin of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine*, 4. doi: <https://doi.org/10.32453/2.vi4.322> [in Ukrainian].
- Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy "Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Natsionalnu politsiu": vid 28 zhovt. 2015 r. No. 877 [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the Regulation on the National Police" from October 28, 2015, No. 877]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
- Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy "Pro skhvalennia Stratehii derzhavnoi polityky shchodo narkotyktiv na period do 2020 roku": vid 28 serp. 2013 r. No. 735-r [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the Strategy of the state policy on drugs for the period till 2020" from August 28, 2013, No. 735-r]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/735-2013-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
- Serdiuk, O.O., Bazyma, B.O., & Shcherbakova, I.V. (2019). *Molod ta narkotyky - za rezultatamy sotsiologichnoho monitorynhu rozpovsiudzhennia khimichnykh ta nekhimichnykh form zalezhnosti sered molodi m. Kharkiv 1995-2019 rokiv* [Youth and drugs - 2019: according to the results of sociological monitoring of the spread of chemical and non-chemical forms of dependence among young people in Kharkiv 1995-2019]. Kharkiv: KhNUVS. doi: <https://doi.org/10.32631/dr2020> [in Ukrainian].
- Spravka ob osnovnykh pokazatelyakh borby s narkomaniey za 1985-1993 g. [Information on the main indicators of the fight against drug addiction for 1985-1993]. (1994). Kiev: UBNON MVD Ukrainy [in Russian].
- Striltsiv, O.M. (2011). Protydiia nezakonnogo obihu narkotyktiv na prykladi Nimechchyny i Ukrainy [Countering drug trafficking on the example of Germany and Ukraine]. *Protydiia narkozlochynnosti: vitchyzniani ta mizhnarodnyi dosvid spivpratsi pravookhoronnykh ta sudovykh orhaniv, Combating drug crime: domestic and international experience of cooperation between law enforcement and judicial authorities*: Proceedings of the Ukrainian and German Conference (pp. 30-32). Donetsk: DYul [in Ukrainian].
- Striltsiv, O.M. (2019). Napriamy pravovoho vrehuliuvannia ta orhanizatsiinoho zabezpechennia vykorystannia bezpilotnykh povitrianykh suden v Ukraini na suchasnomu etapi [Directions of legal regulation and organizational support of the use of unmanned aerial vehicles in Ukraine at the present stage]. *Yurydychnyi chasopys*

- Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav, Legal Journal of the National Academy of Internal Affairs*, 2(18), 116-124. doi: <https://doi.org/10.33270/04191802.116> [in Ukrainian].
- Turubara, K. (2020). *Yak kozhen kremenchuzhany mozhe doluchytysia do borotby proty narkozlochynnosti* [How every citizen of Kremenchug can join the fight against drug crime]. Retrieved from <https://www.telegraf.in.ua/topnews/10083070-narkotiki-v-ispolkome.html> [in Ukrainian].
- Yukhno, O.O., Matiushkova, T.P., & Korshenko, V.A. (et al.). (2019). *Osoblyvosti rozsliduvannia zlochyniv, poviazanykh iz nezakonnym obihom narkotychnykh zasobiv chy psykhotropnykh rehovyn iz vykorystanniam suchasnykh telekomunikatsiinykh ta inshykh tekhnolohii* [Features of investigation of crimes related to illicit trafficking in narcotic drugs or psychotropic substances using modern telecommunications and other technologies]. O.O. Yukhno (Eds.). Kharkiv: KhNUVS [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy "Pro Natsionalnu politsiiu": vid 2 lyp. 2015 r. No. 580-VIII [Law of Ukraine "About the National Police" from July 2, 2015, No. 580-VIII]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> [in Ukrainian].
- Zavydniak, I.O. (2019). *Taktychni operatsii, spriamovani na podolannia protydyi rozsliduvanniu kryminalnykh pravoporushen, vchynenykh z vykorystanniam suchasnykh informatsiinykh tekhnolohii* [Tactical operations aimed at overcoming the opposition to the investigation of criminal offenses committed with the use of modern information technology]. *Mizhnarodnyi yurydychnyi visnyk: aktualni problemy suchasnosti (teoriia ta praktyka), International Legal Bulletin: current issues (theory and practice)*, 15, 159-166. doi: <https://doi.org/10.33244/2521-1196.15.2019.159-166> [in Ukrainian].
- Zvit Departamentu komunikatsii Natsionalnoi politsii Ukrainy [Report of the Communication Department of the National Police of Ukraine]. (2018). *Yedynyi portal orhaniv systemy MVS Ukrainy, The only portal of the system of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine*. Retrieved from [https://mvs.gov.ua/ua/pages/7655\\_Protidiya\\_narkozlochinnosti.htm](https://mvs.gov.ua/ua/pages/7655_Protidiya_narkozlochinnosti.htm) [in Ukrainian].

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Довідка щодо основних показників боротьби з наркобізнесом за 1991–2004 рр. Київ : ДБНОН МВС України, 2005. 3 с.
- Джужа О. М. Світові кримінологічні системи запобігання злочинам. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 1 (110). С. 7–12. doi: <https://doi.org/10.33270/01191101.7>.
- Галюк А. В. Загальна характеристика діяльності щодо запобігання та протидії наркоманії на регіональному рівні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. № 3. Т. 2. С. 113–119. doi: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.3-2.18>.
- Ігнатів О. М. Недоліки кадрового відбору як фактор детермінації злочинів, що вчиняються працівниками ОВС та шляхи протидії. *Кримський юридичний інститут Одеського державного університету внутрішніх справ*. 2009. Вип. 1. С. 215–221. doi: <https://doi.org/10.18411/b-2016-026>.
- Національний звіт за 2017 рік щодо наркотичної ситуації в Україні (за даними 2016 року). *Поглиблений огляд наркоситуації в Україні для Європейського моніторингового центру з наркотиків та наркотичної залежності*. URL: <http://www.ummcda.org.ua>.
- Ніколаєнко Т., Шаталюк Б. Контрабанда наркотичних засобів як глобальна міжнародна загроза. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2019. № 4. doi: <https://doi.org/10.32453/2.vi4.322>.
- Про затвердження Положення про Національну поліцію : постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовт. 2015 р. № 877. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF#Text>.
- Про схвалення Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 серп. 2013 р. № 735-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/735-2013-%D1%80#Text>.
- Сердюк О. О., Базима Б. О., Щербак І. В. Молодь та наркотики – 2019: за результатами соціологічного моніторингу розповсюдження хімічних та нехімічних форм залежності серед молоді м. Харків 1995–2019 років : наук. звіт. Харків : ХНУВС, 2020. 72 с. doi: <https://doi.org/10.32631/dr2020>.
- Справка об основных показателях борьбы с наркомагией за 1985–1993 г. Киев : УБНОН МВД Украины, 1994. 3 с.
- Стрільців О. М. Протидія незаконного обігу наркотиків на прикладі Німеччини й України. *Протидія наркозлочинності: вітчизняний та міжнародний досвід співпраці правоохоронних та судових органів* : матеріали укр.-нім. наук.-практ. конф. (Донецьк, 26–27 трав. 2011 р.). Донецьк : ДЮІ, 2011. С. 30–32.
- Стрільців О. М. Напрями правового врегулювання та організаційного забезпечення використання безпілотних повітряних суден в Україні на сучасному етапі. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2019. Вип. 2 (18). С. 116–124. doi: <https://doi.org/10.33270/04191802.116>.
- Турубара К. Як кожен кременчужанин може долучитися до боротьби проти наркозлочинності. URL: <https://www.telegraf.in.ua/topnews/10083070-narkotiki-v-ispolkome.html>.
- Особливості розслідування злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів чи психотропних речовин із використанням сучасних телекомунікаційних та інших технологій : наук.-метод. рек. / [О. О. Юхно, Т. П. Матюшкова, В. А. Коршенко та ін.] ; за заг. ред. О. О. Юхна. Харків : ХНУВС, 2019. 48 с.
- Про Національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
- Завидняк І. О. Тактичні операції, спрямовані на подолання протидії розслідуванню кримінальних правопорушень, вчинених з використанням сучасних інформаційних технологій. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2019. Вип. 15. С. 159–166. doi: <https://doi.org/10.33244/2521-1196.15.2019.159-166>.
- Звіт Департаменту комунікації Національної поліції України. 2018. *Єдиний портал органів системи МВС України*. URL: [https://mvs.gov.ua/ua/pages/7655\\_Protidiya\\_narkozlochinnosti.htm](https://mvs.gov.ua/ua/pages/7655_Protidiya_narkozlochinnosti.htm).

Стаття надійшла до редколегії 29.06.2020



**Maloholova O.** – Ph.D in Law, Research Fellow of the Scientific Laboratory on the Problems of Psychological Support and Psychophysiological Studies of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0899-4260>

## Experience and Current State in Counteracting Drug Crime in Ukraine

*The **purpose** of the study is to analyze the previous experience and current state in countering drug crime in Ukraine, to study the stages of formation and reform of drug crime counteraction units, to identify further directions for improving the activities of the bodies and units of the National Police of Ukraine in the fight against illicit trafficking in narcotic drugs, psychotropic substances and precursors. **Methodology.** To study the problems, general and special legal methods were used: comparative and legal, systemic and structural and systemic analysis, methods of scientific knowledge, the use of which is determined by the purpose and objectives of the study. **Scientific novelty.** The article analyzes the historical preconditions for the formation and the current state of development of units for countering drug crime. A number of theoretical and practical conceptual issues, provisions and conclusions are substantiated that can be useful in the implementation of reforming units for combating drug crime. The article analyzes the legal and regulatory framework governing the professional activities of workers in drug-crime counteraction units. Problematic aspects of prevention and investigation of crimes related to drug trafficking, drug prevention have been studied. In particular, the development of messengers, with the ability to encrypt user data, has led to the fact that over the past few years, drug retail has almost completely gone digital. Each update of such messengers complicates the work of law enforcement agencies due to the use of the latest methods of encrypting information and increasing the level of anonymity of participants in communication. The drawbacks of the current legislation in countering drug trafficking are highlighted. In particular, attention is focused on the lack of effective regulation at the legislative level of mechanisms for blocking or restricting access to Internet resources through which drug trafficking is spread or where there is prohibited content. In addition, criminals are actively making payments for illegal drug transactions, using new ways of relations between the seller and the buyer, for example, they legalize funds derived from crime through operations with crypto currency, with their subsequent placement in offshore companies. It is determined that a special place in the field of combating drug addiction and drug crime is occupied by legal measures that create organizational grounds for improving the activities of professional units of the National Police of Ukraine. **Conclusions.** Improving the policy in the field of combating drug crime is one of the priority areas of activity of the state authorities and law enforcement agencies of Ukraine. The fight against drug addiction and drug crime is a complex and multi-level process that requires significant efforts, confident and decisive actions. New methods of illegal sale of drugs and modern methods of concealing the facts of involvement in criminal activity are used by offenders, affect the structure and dynamics of crime in Ukraine, which, in turn, necessitates revision the norms of the current legislation of Ukraine and bringing them into line with modern requirements. Units of the National Police of Ukraine are taking active measures to identify online drug traffickers, monitoring and analyzing their messages, conducting operational-search activities aimed at establishing the whereabouts of persons involved in the illegal distribution of drugs. The structure of such groups, which is mostly large and branched, complicates the documentation and prosecution of perpetrators, and the organizers of this business are mostly outside Ukraine. When reforming drug crime units, a system-functional approach should be applied, which will make it possible to optimize their tasks, functions, structure, logistical, organizational, legal and personnel support.*

**Keywords:** opposition; drug crime; reforming; marketing; drugs; drug prevention; the police; professional activity.